

Utviklingen i alderspensjon per 30. september 2019

Notatet er skrevet av Bjørn Halse. (Epost: bjorn.halse@nav.no)

Sammendrag

Ved utgangen av september 2019 var det 953 900 personer som mottok alderspensjon. Det er 20 400 flere alderspensjonister enn per september 2018. Økningen fra 2018 til 2019 er på 2,2 prosent. Det er ventet at antall alderspensjonister vil vokse også i årene framover. NAVs siste prognose indikerer at antallet vil passere 1 million i løpet av 2021.

Fra januar til og med september i 2019 ble 47 600 personer registrert som nye alderspensjonister. Det er noe lavere enn i samme periode i 2018, da var det 48 400 nye alderspensjonister. Nedgangen fra 2018 til 2019 er på 1,6 prosent.¹ Gjennomsnittlig alder ved første uttak av alderspensjon var 65,4 år så langt i 2019. For kvinner var gjennomsnittlig alder ved første uttak 66,1 år og for menn 64,8 år.

Per september 2019 var det 48 800 alderspensjonister som bor i utlandet. I september 2014 var antallet 39 000, noe som utgjør en vekst på 25 prosent på fem år. Siden 2009 har antallet alderspensjonister som bor i utlandet steget med 74 prosent.

1. september 2019 ble minstenivåsatsen for enslige satt opp med 4 000 kroner i året. Økningen medførte at flere alderspensjonister ble omfattet av det nye og høyere minstenivået. Fra august til september økte antall minstepensjonister med 12 000. Ved utgangen av september 2019 var det 148 500 minstepensjonister blant alderspensjonistene.²

I september 2019 var gjennomsnittlig månedlig utbetalt alderspensjon 20 500 kroner. Det er klare forskjeller i gjennomsnittlig alderspensjon til menn og kvinner. Kvinner fikk i snitt utbetalt 18 300 kroner i månedlig alderspensjon i september 2019, mens menn fikk utbetalt 22 900 kroner. Forskjellen mellom menn og kvinner skyldes lavere lønn, større innslag av deltidsarbeid og færre yrkesaktive år blant kvinner.

---

¹ Merk at endring (i prosent) er her beregnet med utgangspunkt i ikke-avrundede tall. Det gir noe differanse fra beregning med avrundede tall

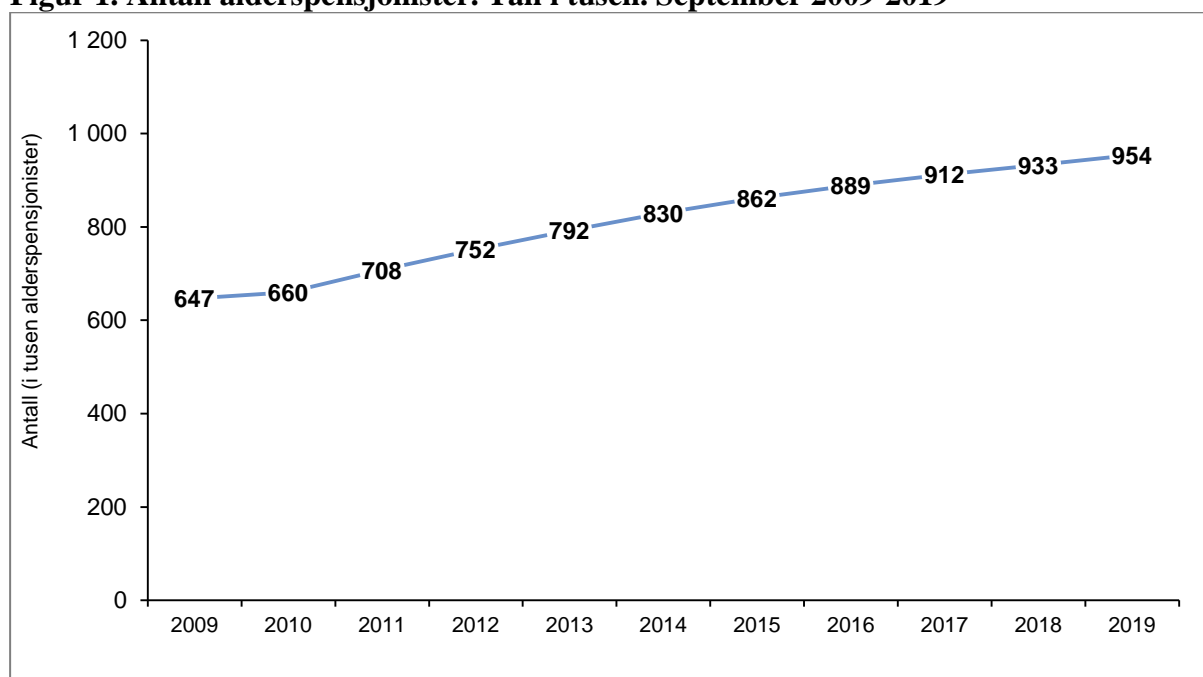
² NAV har tidligere avdekket en teknisk feil i datagrunnlaget for beregning av minstepensjon-statistikken. Feilen gjelder kun statistikk, ikke utbetalinger av ytelser, saksbehandlingen av søknader, etc. NAV har nå gjort endringer og korrigeringer i datagrunnlaget. Noe usikkerhet vil imidlertid bestå til en varig løsning er utviklet.

Antall alderspensjonister er nå 953 900

Ved utgangen av september 2019 var det 953 900 personer som mottok alderspensjon. Det er 20 400 flere enn i september 2018, en økning på 2,2 prosent. I løpet av de siste ti årene, fra utgangen av september 2009, har antallet mottakere av alderspensjon økt med 306 400 personer. Det er en økning på 47,3 prosent.

Denne økningen skyldes i hovedsak to forhold: pensjonsreformen fra 2011 og at de store etterkrigskullene har nådd pensjonsalder. Ett av elementene i pensjonsreformen fra 2011 var å senke nedre aldersgrense for uttak av alderspensjon fra 67 til 62 år, og mange velger å benytte seg av denne muligheten. En annen grunn til økningen er at de store etterkrigskullene har nådd pensjoneringsalder. For eksempel fylte 1948-kullet 70 år i 2018, og de fleste av disse er nå alderspensjonister. 1957-kullet blir 62 år i løpet av 2019, og passerer da nedre aldersgrense for mulighet til uttak av alderspensjon.³

Figur 1. Antall alderspensjonister. Tall i tusen. September 2009-2019

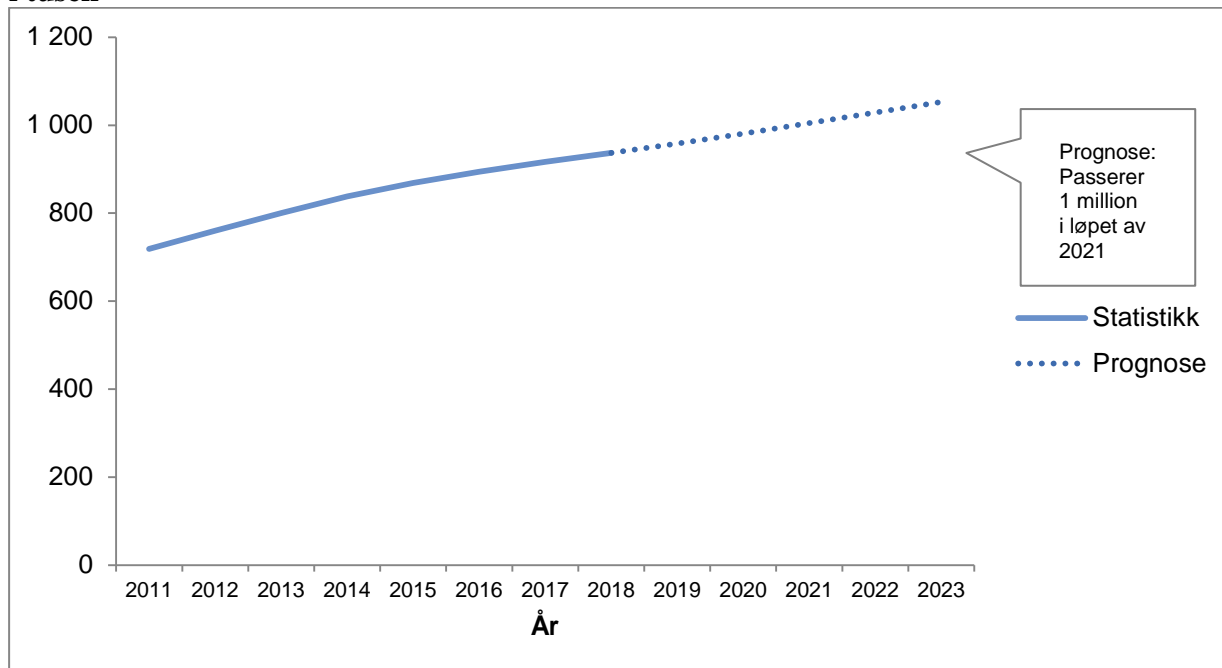
Kilde: NAV

³ Ikke alle har mulighet til å velge å ta ut alderspensjon fra 62 år. Opptjeningen til alderspensjonen må være over et visst nivå. Uttak kan tidligst skje måneden etter fylte 62 år.

1 million alderspensjonister i 2021

Ifølge NAVs siste prognoser blir antallet alderspensjonister om lag 958 000 ved utgangen av 2019. Antallet forventes å passere 1 million i løpet av 2021. Anslaget for utgangen av 2023 er 1 053 000 alderspensjonister.

Figur 2. Prognose for antall alderspensjonister fram til 2023 (ved utgang av årene). Tall i tusen

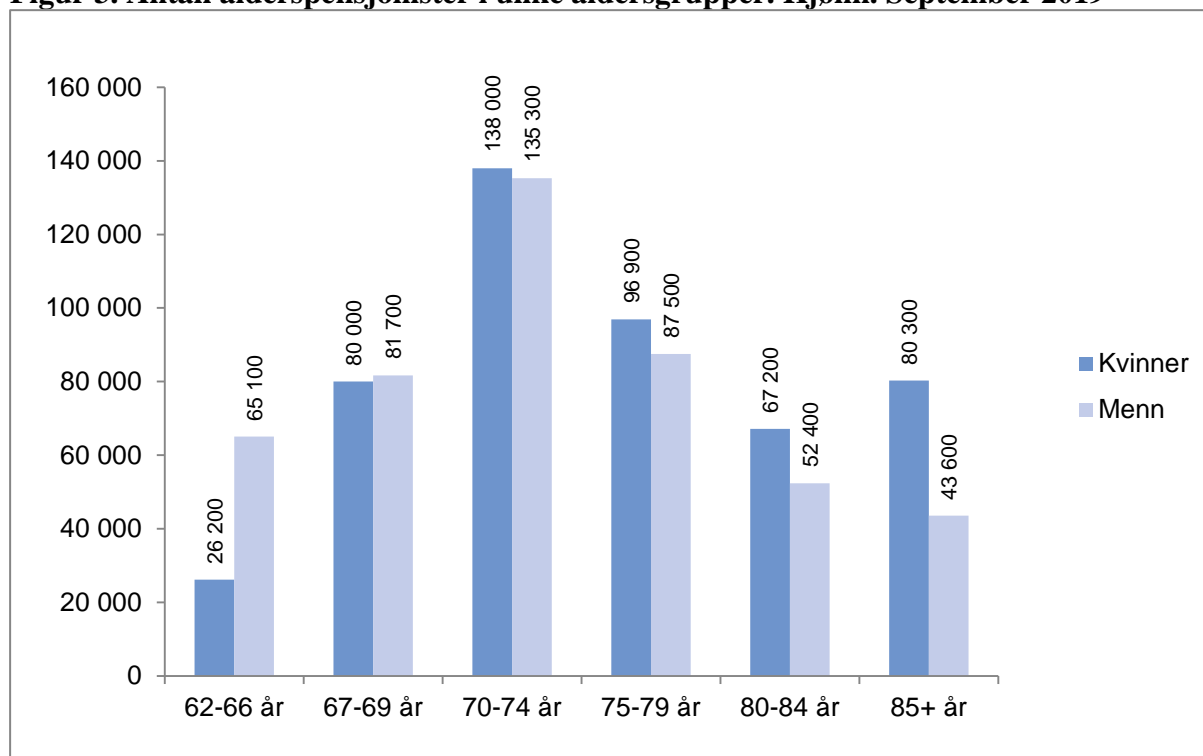

Kilde: NAV

Menn i flertall blant de yngste alderspensjonistene, kvinner i flertall blant de eldste

I alt var det 488 400 kvinner og 465 500 menn som mottok alderspensjon ved utgangen av september 2019. Kvinner utgjør med det 51,2 prosent av mottakerne, og menn 48,8 prosent. Det er flest menn i de yngste aldersgruppene, men kvinneandelen stiger med alderen. Kvinner lever i gjennomsnitt lenger enn menn, og det gjenspeiles i kjønnsfordelingen i de eldste aldersgruppene – hvor det er en overvekt av kvinner. At det er flest menn i de yngste aldersgruppene, forklares av at det er flere menn enn kvinner som velger å ta ut alderspensjonen før fylte 67 år.

Figur 3. Antall alderspensjonister i ulike aldersgrupper. Kjønn. September 2019

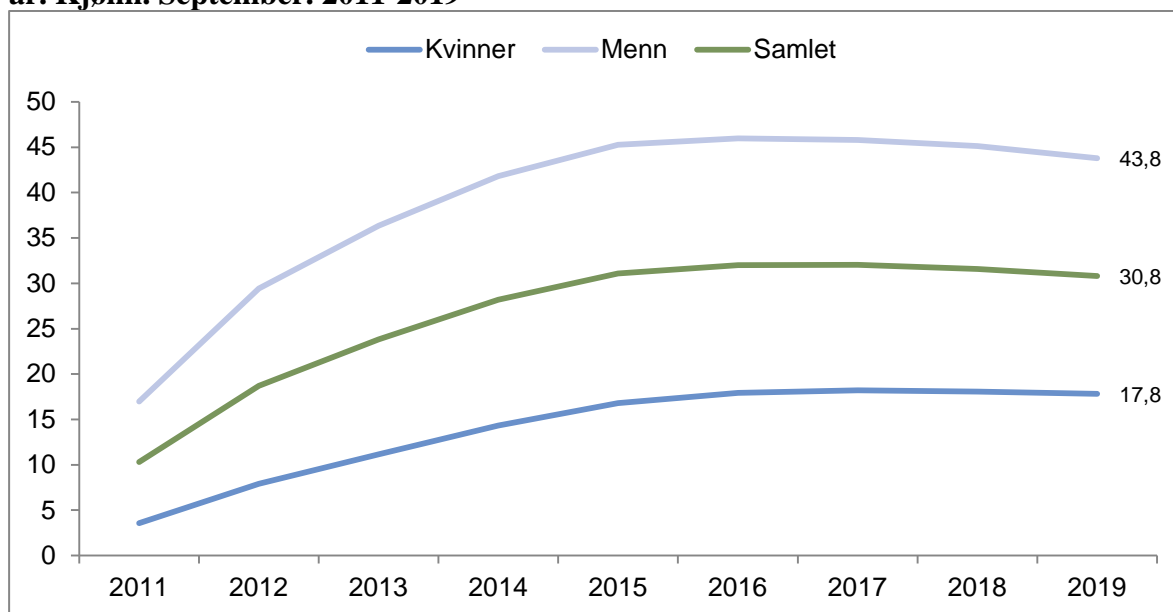
Kilde: NAV

31 prosent av 62-66 åringer har tatt ut alderspensjon

Etter innføringen av pensjonsreformen i 2011 ble det mulig å ta ut alderspensjon fra 62 år, samt å kombinere jobb og uttak av alderspensjon. Andelen som valgte å ta ut pensjon før fylte 67 år økte mye i de første årene etter reformen. De siste 2–3 årene har trenden snudd til en svak nedgang i tidliguttak. Per september 2019 mottok 30,8 prosent av befolkningen i aldersgruppa 62-66 år alderspensjon. Det er store forskjeller mellom kjønnene: 43,8 prosent av mennene i denne aldersgruppa mottok alderspensjon – mot 17,8 prosent av kvinnene.

De viktigste årsakene til kjønnsforskjellen er at kvinner i mindre grad enn menn oppfyller vilkårene for å ta ut tidlig alderspensjon og at flere kvinner allerede mottar full uføretrygd eller andre pensjoner. Allikevel er det slik at kvinner som oppfyller vilkårene, også har lavere uttakstilbøyelighet. Én mulig forklaring er at kvinner utsetter uttaket av alderspensjon fordi de har høyere forventet levealder enn menn. Kan hende ser noen kvinner seg tjent med et høyere nivå på livslang månedlig alderspensjon, framfor tidligere uttak med lavere utbetalinger per måned.

Figur 4. Mottakere av alderspensjon som andel av befolkningen i aldersgruppen 62-66 år. Kjønn. September. 2011-2019

Kilde: NAV

Antall alderspensjonister i utlandet stiger

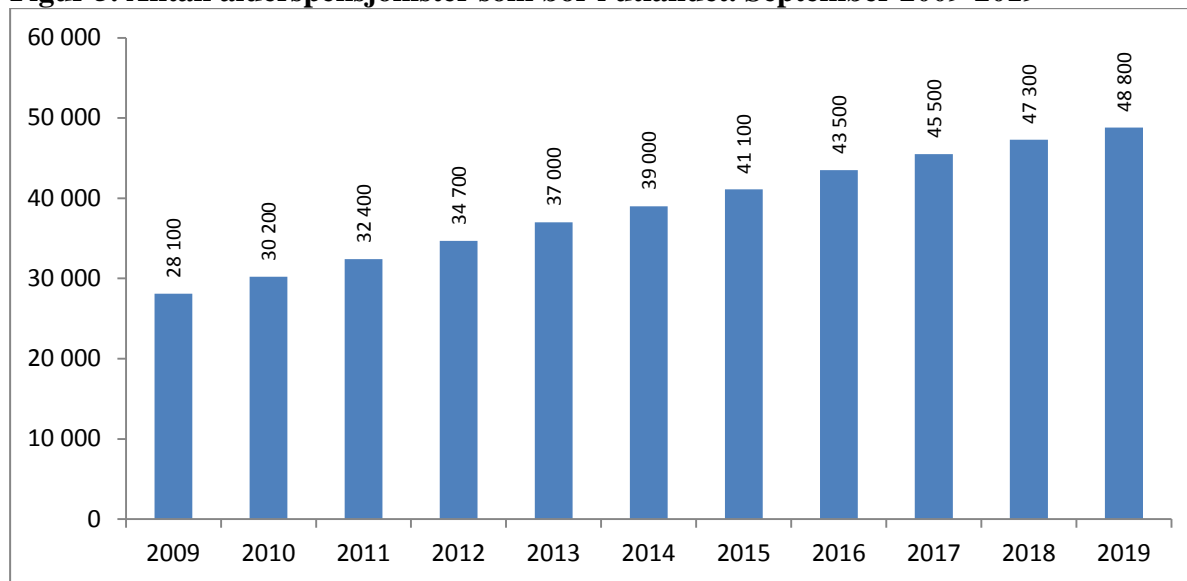
Per september 2019 var det 48 800 alderspensjonister som bor i utlandet.⁴ I september 2014 var antallet 39 000, noe som utgjør en vekst på 25 prosent på fem år. Siden 2009 har antallet alderspensjonister som bor i utlandet steget med 74 prosent.

Det samlede antallet alderspensjonister har økt betydelig de siste årene, ikke minst i tiden etter pensjonsreformen. Veksten i samlet antall alderspensjonister er omtalt tidligere i notatet. Det kan derfor være grunn til å forvente at antall utlandsboende vokser som følge av at det totale antallet går opp. Samtidig ser vi en vekst utover trenden for samlet antall alderspensjonister. Siden 2009 har antallet alderspensjonister (inkludert bosatte i utlandet) vokst med 47 prosent, som er klart lavere enn 74 prosent vekst for alderspensjonister som er bosatt i utlandet.

⁴ Status som bosatt i utlandet er basert på selvoppgitt oppholdsadresse til NAV eller Folkeregister:

- bostedsadresse (fra Folkeregisteret)
- postadresse (adresse fra folkeregister som angir annen adresse enn bostedsadresse)
- og midlertidig postadresse (midlertidig postadresse er en adresse registrert hos NAV etter ønske fra bruker som angir adresse der bruker ønsker å motta post i en angitt tidsperiode. Midlertidig adresse kan være i Norge eller utlandet.)

Figur 5. Antall alderspensjonister som bor i utlandet. September 2009-2019

Kilde: NAV

Alderspensjonister i utlandet får i gjennomsnitt betydelig lavere utbetalinger enn gjennomsnittlig alderspensjon for alle alderspensjonister sett under ett. I september måned i 2019 var gjennomsnittlig månedlig utbetaling til alderspensjonister som bor i utlandet 7 800 kroner. Gjennomsnittet for alle alderspensjonister var i samme periode 20 500 kroner.

Det er flere årsaker til at gjennomsnittlig alderspensjon er såpass mye lavere for dem som er bosatt i utlandet. Én viktig grunn er at mange mottakere bare har bodd og / eller jobbet noen år i Norge. Da mottar de en alderspensjon fra Norge som er i tråd med kort opptjening og få år som medlem i folketrygden. Alderspensjon fra Norge kan da for eksempel være et supplement til alderspensjon fra andre land hvor vedkommende også har jobbet.

Det er som hovedregel adgang til å motta norsk alderspensjon ved flytting til land som Norge har trygdeavtale med, ikke minst EU / EØS landene. Det er adgang til å motta norsk alderspensjon etter flytting til land Norge ikke har trygdeavtale med, men her foreligger det flere begrensninger.⁵ For alderspensjonister med relativt liten botid og kort arbeidsforhold, er det gjerne deler av alderspensjonen som kan eksporteres (til ikke-avtaleland).⁶ Slike

⁵ I folketrygdloven omtales hovedregelen som at det ikke er adgang til eksport, mens mulighetene for eksport er beskrevet som unntaksbestemmelser fra hovedregelen. Inngåtte trygdeavtaler gir en mer utvidet rett til å eksportere pensjonen enn det som følger etter folketrygdlovens regler om eksport.

⁶ Hvilke elementer av alderspensjonen som er aktuelle for eksport er avhengig av hvilke årskull man tilhører (se faktaboks «Om pensjonsreformen og innføring av nytt regelverk»):

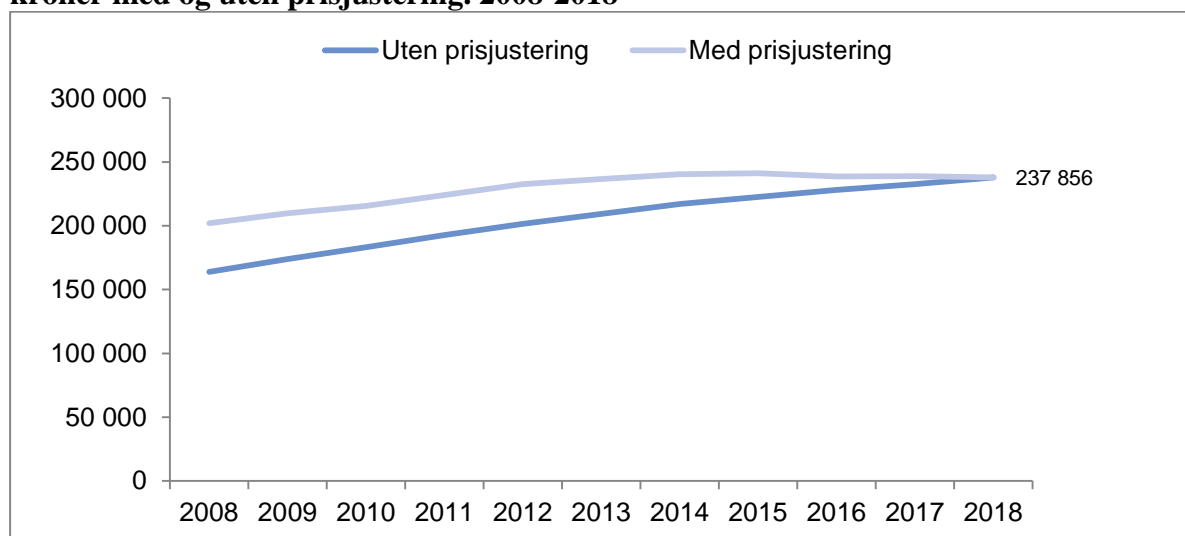
- tilleggspensjon og grunnpensjon beregnet etter år med pensjonspoeng (folketrygdloven kap. 19)
- inntektspensjon (folketrygdloven kap. 20)
- begge kulepunktene over (folketrygdloven kap. 19 og 20)

utbetalinger kan i noen tilfeller være beskjedne. Alderspensionister med lang botid i Norge, samt opptjent tilleggspensjon, kan i mange tilfeller eksportere det meste av alderspensjonen.⁷ Det gjelder for eksempel personer som har hatt lønnsinntekt i Norge det meste av sin yrkesaktive karriere, og som flytter til et annet land (uten trygdeavtale) etter avsluttet yrkeskarriere.

I 2018 var gjennomsnittlig årlig alderspensjon 237 856 kroner

Alderspensionister fikk utbetalt 237 856 kroner i gjennomsnittlig årlig alderspensjon fra folketrygden i 2018 (før skatt). Det er 5 278 kroner mer enn i 2017. Da fikk alderspensionistene utbetalt 232 578 kroner. Økningen fra 2017 til 2018 er på 2,3 prosent. Samtidig har prisveksten vært relativt høy i 2018: 2,7 prosent. Det har medført at realverdien av gjennomsnittlig årlig alderspensjon har sunket med cirka 0,5 prosent fra 2017 til 2018.⁸

Figur 6. Utvikling i årlig gjennomsnittlig alderspensjon fra NAV, før skatt. Utvikling i kroner med og uten prisjustering. 2008-2018

NAV og SSB (KPI)

Utviklingen i gjennomsnittlig årlig alderspensjon de siste 10 år er vist i figur 6. Figuren viser betydelig vekst i kjøpekraften for alderspensjonen (før skatt) i løpet av disse årene. I løpet av de siste 10 årene har realverdien av gjennomsnittlig alderspensjon økt med 18 prosent.⁹ De

⁷ Se nav.no for nærmere beskrivelse av regler for botid og eksport av alderspensjon

⁸ På grunn av avrunding er det et mindre avvik mellom prisvekst, endring i realverdi av alderspensjon og endring i nominell verdi av alderspensjon

⁹ Det har vært gjort noen endringer i skattereglene for alderspensionister i denne perioden. Det har også betydning for utviklingen i kjøpekraft

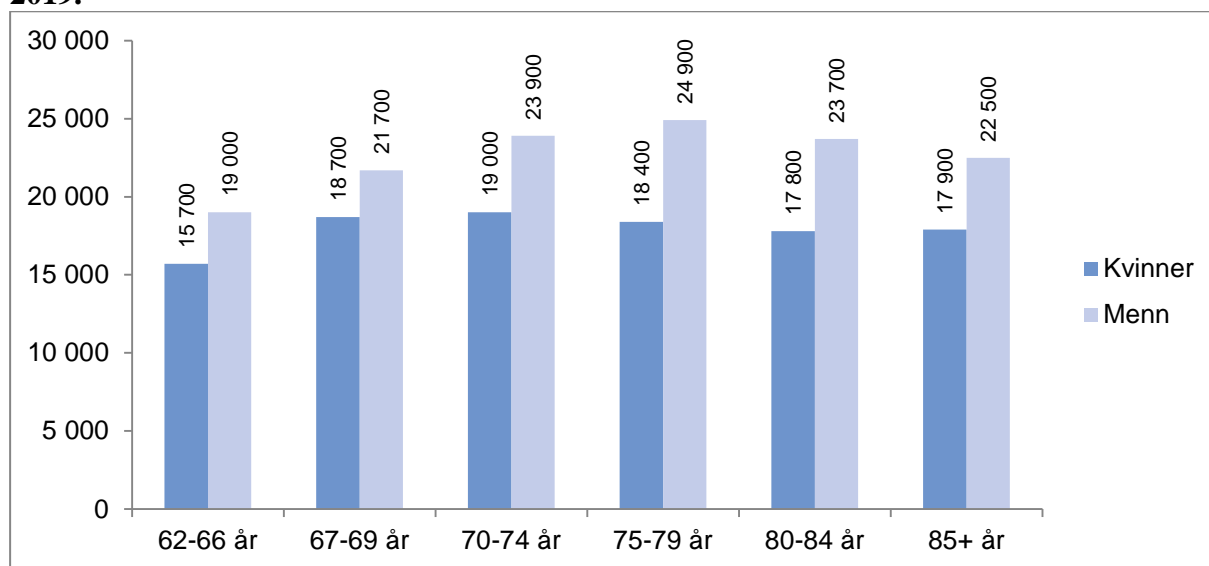
siste årene har veksten flatet ut, noe som henger sammen med beskjedne lønnsvekst og relativt høy prisvekst. Utviklingen er justert med prisstigningen (KPI). Uten prisjustering har økningen vært på 45 prosent (nominell utvikling).

Menn får høyere alderspensjon enn kvinner

Det er klare forskjeller i gjennomsnittlig alderspensjon til menn og kvinner. Kvinner fikk i snitt utbetalt 18 300 kroner i månedlig alderspensjon i september 2019, mens menn fikk utbetalt 22 900 kroner. Det er en differanse på 4 600 kroner. Forskjellen mellom menn og kvinner skyldes lavere lønn, større innslag av deltidsarbeid og færre yrkesaktive år blant kvinner. For menn og kvinner sett under ett var gjennomsnittlig utbetalt beløp 20 500 kroner i september.

I figur 7 er kjønnsforskjeller mellom ulike aldersgrupper vist – for september 2019. Her ser man at kjønnsforskjeller forekommer i alle aldersgrupper, men er mindre i de yngste aldersgruppene. I aldersgruppen 67-69 år var gjennomsnittlig månedlig utbetaling for menn og kvinner henholdsvis 21 700 og 18 700 kroner. Menn i alderen over 85 år mottok i gjennomsnitt 22 500 kroner, mens kvinnene i samme aldersgruppe fikk utbetalt 17 900 kroner.

Figur 7. Gjennomsnittlig månedlig alderspensjon i kroner. Kjønn. Alder. September 2019.

Kilde: NAV

Om pensjonsreformen og innføring av regelverk

Fra og med 1. januar 2011 trådte det nye regelverket for alderspensjon i kraft. Fra det tidspunktet har mange rett til alderspensjon fra og med fylte 62 år. Man kan velge å ta ut hel pensjon eller gradert pensjon: 20, 40, 50, 60, eller 80 prosent. I tillegg er det også mulig å kombinere alderspensjonen med andre ytelser, for eksempel gradert uføretrygd.

Pensjonsreformen har et langt tidsperspektiv. Endret regelverk for opptjening og beregning av alderspensjon fases inn for ulike fødselskull etter hvert som de nærmer seg aktuell alder:*

«Gammel ordning»: årskullet født i 1943 og tidligere

«Revidert ordning»: årskullene 1944 – 1953**

«Kombinert ordning»: årskullene 1954 – 1962

«Ny ordning»: årskullene 1963 og framover

2016 var det første året alderspensjon ble utbetalt etter regler i folketrygdlovens kapittel 20. Da ble 1954-årskullet 62 år og kunne velge å starte uttak av alderspensjon. Årskullene fra 1954 til og med 1962 får alderspensjon opptjent og beregnet etter både folketrygdlovens kapittel 19 og kapittel 20 («kombinert ordning»).

Alderspensjon etter kapittel 20 har to hovedkomponenter: inntektpensjon og garantipensjon. Inntektpensjonen er en del av alderspensjonen som beregnes på grunnlag av den opptjente pensjonsbeholdningen. All pensjongivende inntekt fra 13 til 75 år teller.*** Garantipensjon er et element i den nye alderspensjonen som gjelder dem som har relativt lav opptjening av inntektpensjon. Når opptjente pensjonsrettigheter overstiger et visst nivå, vil den enkelte kun få utbetalt inntektpensjon.

Et viktig moment med de nye reglene er at alle år i arbeid teller med ved beregning av pensjonen, og at man får pensjonsopptjening allerede fra første krone. Med de gamle opptjeningsreglene for alderspensjon oppnådde man full pensjonsopptjening etter 40 år.

*Begrepsbruken på ordningene for de ulike årskullene følger Kjønstad og Syse (2012), «Velferdsrett I» (5. utgave)

**Det var også mulig for personer i 1943-kullet å bli inkludert i «revidert ordning»

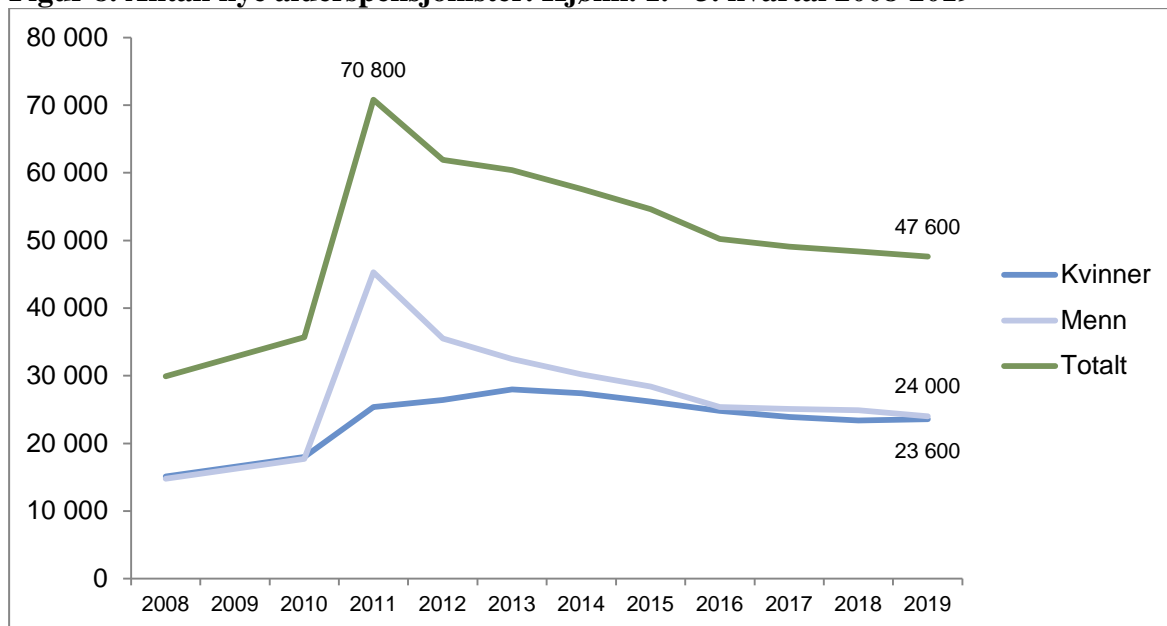
*** Opptjening fra 13 år gjelder for inntekt opptjent etter 2010

Nye alderspensjonister: stadig færre nye mottakere

Antall nye alderspensjonister var 47 600 fra januar til og med september i 2019, mot 48 400 nye alderspensjonister i samme periode i 2018. Det er en nedgang på 1,6 prosent fra 2018 og trenden de siste årene er at antall nye mottakere synker.¹⁰ Utviklingen av nye alderspensjonister blir vist i figur 8. Høyest tilgang var det etter pensjonsreformen i 2011, da det ble 70 800 nye alderspensjonister i samme periode.

¹⁰ Prosentvis nedgang er her beregnet med utgangspunkt i ikke-avrundede tall. Det gir noe differanse fra beregning med avrundede tall

Figur 8. Antall nye alderspensjonister. Kjønn. 1. - 3. kvartal 2008-2019

* Tall for 2009 er beregnet

Kilde: NAV

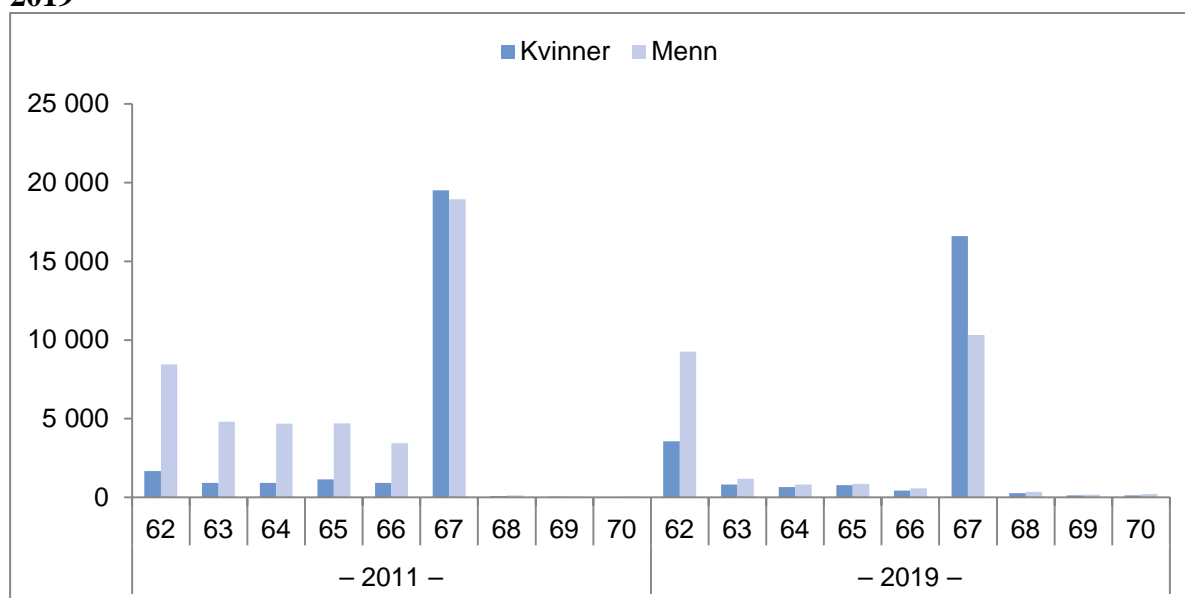
I 2011 ble det mulig å ta ut alderspensjon fra 62 år. Ved innføringen fikk fem årskull mulighet til uttak før 67 år. Senere årskull har kommet inn i ordningen ett av gangen. De fem kullene har bidratt til den nevnte toppen i 2011. Et viktig moment er også at de store etterkrigskullene nådde pensjonsalder.

De fleste tar ut pensjon ved 62 eller 67 år

Det er tydelige forskjeller mellom kvinner og menns første uttak av alderspensjon. Figur 9 viser uttaksalder for kvinner og menn i henholdsvis 2019 og 2011. Menn velger i større grad enn kvinner å begynne sitt uttak ved 62 års alder, mens kvinner oftere enn menn starter sitt uttak ved 67 år.

Gjennomsnittlig alder for uttak av alderspensjon var 65,4 år så langt i 2019. For kvinner var gjennomsnittsalderen 66,1 år, mens den for menn var 64,8 år.

Figur 9. Antall nye pensjonister i aldersgruppen 62-70 år. Kjønn. 1. –3. kvartal 2011 og 2019

Kilde: NAV

Endret sats for enslige minstepensjonister

1. september 2019 ble minstenivåsatsen for enslige satt opp med 4 000 kroner i året. Det tilsvarer om lag 333 kroner i måneden. Økningen medførte at flere pensjonister ble omfattet av det nye og høyere minstenivået. Fra august til september økte antallet minstepensjonister med 12 000. Ved utgangen av september 2019 var det 148 500 minstepensjonister blant alderspensjonistene.¹¹

Selv om antallet minstepensjonister steg i tredje kvartal, er den langsiktige trenden er at det blir færre minstepensjonister blant alderspensjonistene. Nedgangen skyldes blant annet at yngre kull av alderspensjonister har mer opptjening til alderspensjon enn de eldre kullene.

Etter hvert som nye regler etter folketrygdens kapittel 20 («kombinert ordning» og «ny ordning») fases inn, vil det få betydning at garantipensjonen i de nye opptjeningsreglene for alderspensjon bare avkortes med 80 prosent mot inntektpensjonen. Blant personer som omfattes av gamle opptjeningsregler for alderspensjon, avkortes minstepensjonen krone for krone mot den inntektsavhengige delen av pensjonen (tilleggspensjonen).

¹¹ NAV har tidligere avdekket en teknisk feil i datagrunnlaget for beregning av minstepensjon-statistikken. Feilen gjelder kun statistikk, ikke utbetalinger av ytelser, saksbehandlingen av søknader, etc. NAV har nå gjort endringer og korrigeringer i datagrunnlaget. Noe usikkerhet vil imidlertid bestå til en varig løsning er utviklet.

Kan motta flere tillegg i alderspensjonen

Minste pensjonsnivå er sentral i beregninger av flere tillegg til alderspensjonen og ved uttak av alderspensjon før 67 år. Hvis beregnet alderspensjonen er lavere enn aktuell sats for minste pensjonsnivå, så gis det ulike tillegg i alderspensjonen.¹² Hensikten er at mottakeren skal ha en alderspensjon i tråd med minstenivået. Hver alderspensjonist kan motta flere av disse tilleggene.

Her omtales fire tillegg: pensjonstillegg, sært tillegg, individuelt minstenivåtillegg og tillegg for pensjonistpar. Pensjonstillegg gis ved førstegangsbehandling av alderspensjonen. Såkalt individuelt minstenivåtillegg ytes hvis nivået på alderspensjonen senere enn førstegangsbehandlingen faller under minstenivået, for eksempel ved regulering av pensjoner eller ved endringer av sats. Sært tillegg er et tillegg som er gitt etter pensjonsregler for dem som er født i 1943 eller tidligere (såkalt «gammel ordning»). Videre utbetales det tillegg for å oppfylle garantien om at pensjonistpar ikke skal ha samlet pensjonsutbetaling under dobbel såkalt «ordinær sats».

De aller fleste av mottakerne av de omtalte tilleggene inngår som minstepensjonister i statistikken, men det er noen unntak. Alderspensjonister som utelukkende mottar tillegg for pensjonistpar (blant tilleggene omtalt her) vil ikke være omfattet. Noen mottakere av pensjonstillegg kan få en alderspensjon som overstiger minstenivået på grunn av uttakstidspunkt og regulering. De vil i slike tilfeller ikke regnes som minstepensjonister. En annen årsak kan være mottak av AFP i privat sektor, ettersom det er summen av alderspensjon og den AFP (utenom kompensasjonstillegg) som avgjør om den enkelte regnes som minstepensjonist.

Det er mulig å ta ut alderspensjon fra 62 års alder, hvis pensjonen (inkludert eventuell AFP i privat sektor) er større eller lik minste pensjonsnivå etter såkalt «særskilt sats for enslige» (beregnet som hvis uttaket skjer ved 67 års alder).¹³ Blant annet av denne grunnen regnes ikke alderspensjonister under 67 år som minstepensjonister. Likevel er det slik at noen alderspensjonister under 67 år mottar tillegg med utgangspunkt i minstenivået. Det gjelder for eksempel personer som har tatt ut en alderspensjon som opprinnelig var noe høyere enn kravet til minstenivå, men som etter endringer i satser har en alderspensjon som er lavere enn aktuelt minstenivå.¹⁴

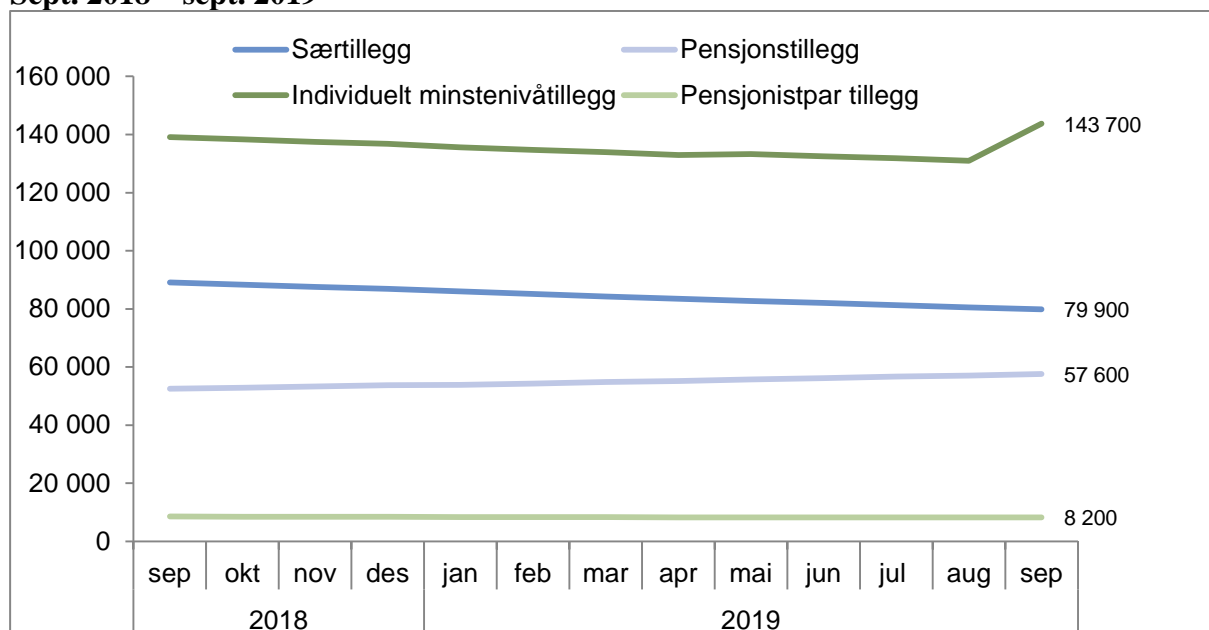
---

¹² De aktuelle satsene er for øyeblikket «lav sats», «ordinær sats», «høy sats», «særskilt sats enslige» og «særskilt sats for personer som forsørger ektefelle over 60 år»

¹³ Alderspensjon kan tidligst tas ut ved 62 år og 1 måneders alder. Det er en såkalt betinget rett til uttak – fordi vilkår om nivå på alderspensjonen må være oppfylt. Ubetinget rett til uttak foreligger fra 67 år.

¹⁴ Årlig regulering av minste pensjonsnivå er også noe gunstigere enn regulering forøvrig

Figur 10. Utvikling i tillegg som gis med utgangspunkt i minstepensjonsnivå Antall. Sept. 2018 – sept. 2019

Kilde: NAV

Figur 10 viser utviklingen i antall mottakere av de omtalte tilleggene det siste året. De fleste vil være mottakere av flere av disse tilleggene samtidig. Det er særlig antallet mottakere av individuelt minstenivåtillegg som økte fra august til september i 2019, her steg antallet med 12 700.¹⁵ For de andre tilleggene er det snakk om mindre endringer.

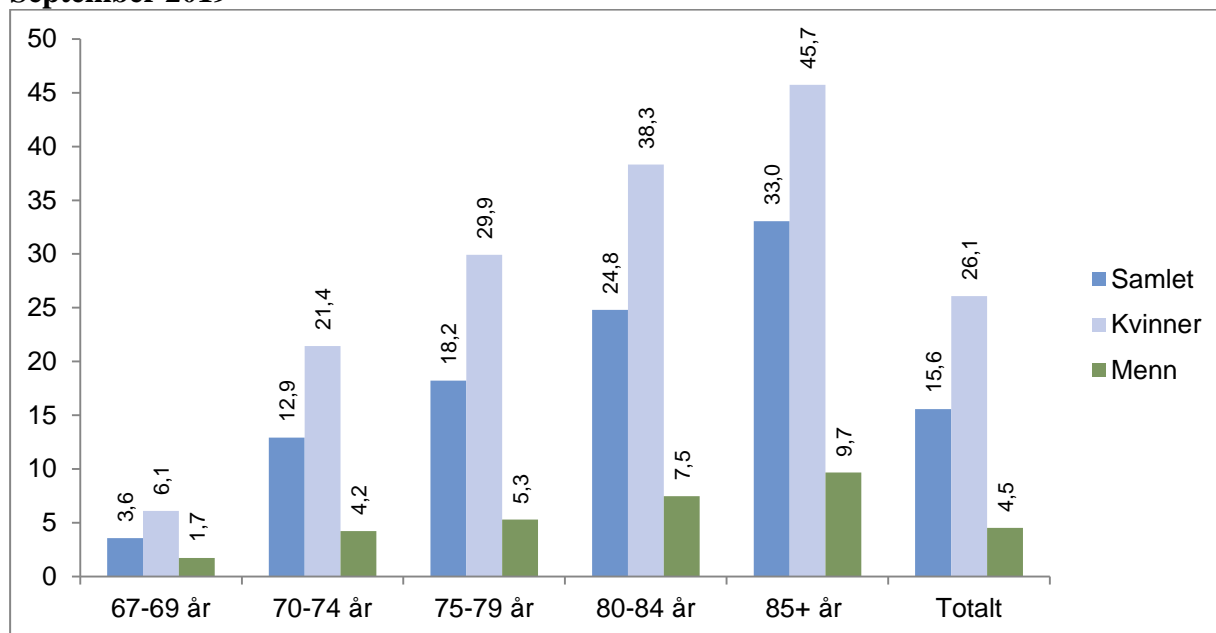
Flere kvinner enn menn blant minstepensjonistene

Blant alle alderspensjonistene var det 15,6 prosent som mottok minste pensjonsnivå ved utgangen av september 2019. Det er en klart større andel kvinner enn menn som mottar minstepensjon. Andelen kvinner var 26,1 prosent, mens det kun var 4,5 prosent av mennene som var minstepensjonister.

Det er spesielt de eldre kvinnene som mottar minste pensjonsnivå. Figur 11 viser at 45,7 prosent av alle kvinnelige alderspensjonister som var 85 år eller eldre, faller inn under definisjonen av minstepensjonist. For menn i den samme aldersgruppa var andelen 9,7 prosent. I aldersgruppa 67-69 år var den tilsvarende andelen for kvinner 6,1 prosent.

¹⁵ Merk at denne endringen vil være noe forskjellig fra endring i antall minstepensjonister, jf. tidligere omtale av tilleggene.

Figur 11. Andel minstepensjonister av alle alderspensjonister. Kjønn og alder. September 2019

Kilde: NAV

Gradert uttak, tillegg i pensjonen og kombinasjon med andre ytelser

Gradert uttak av pensjon

I september 2019 var det 12 400 personer i aldersgruppen 62-66 år som tok ut gradert alderspensjon. Det utgjør 13,6 prosent av alle alderspensjonistene i denne aldersgruppen. Andelen i september 2018 var 12,7 prosent. Mulighet for å ta ut gradert alderspensjon ble innført med pensjonsreformen i 2011, og ved utgangen av september 2011 hadde 16,1 prosent av alderspensjonistene i aldersgruppen 62-66 år valgt å gjøre dette.

Det er flere kvinner enn menn som velger å ta ut gradert alderspensjon. 23,4 prosent av de kvinnelige alderspensjonistene mellom 62-66 år mottok gradert pensjon ved utgangen av september 2019. Den tilsvarende andelen for menn var 9,7 prosent.

Sammenheng mellom alderspensjon, tjenestepensjonsordninger og avtalefestet pensjon (AFP) i offentlig og privat sektor

Alderspensjon fra folketrygden er for mange hovedkilden til inntekt etter at yrkeskarrieren er avsluttet. Samtidig har det norske pensjonssystemet en rekke elementer ved siden av alderspensjon. Her omtales to ordninger som har betydning både for størrelse på utbetalinger til den enkelte og for tidligpensjonering i arbeidslivet: tjenestepensjon og avtalefestet pensjon. De aller fleste arbeidstakere er innmeldt i en tjenestepensjonsordning. Videre er et stort antall også ansatt på en arbeidsplass som har tariffavtale mellom arbeidsgiver og ansatte om avtalefestet pensjon (AFP).

Tidspunkt for uttak

Siden 2011 har det vært mulig å starte uttak av alderspensjon fra og med 62 års alder. Uttaket kan gjøres uavhengig av om man er i arbeid eller ikke. Søknad om alderspensjon er altså ikke lenger ensbetydende med et avsluttet yrkesliv. Samtidig er det flere yrkesgrupper som har såkalt særaldersgrense, organisert via tjenestepensjonsordningene. De vanligste særaldersgrensene er 60 og 65 år, og en del kan også slutte inntil 3 år tidligere hvis de har tilstrekkelig tjenestetid. Særaldersgrense gir rett til å slutte i arbeid ved avtalt alder og i noen tilfeller også en plikt. Man får da normalt en særalderspensjon fra tjenestepensjonsordningen som varer fram til 67 år, før man går over på alderspensjon fra folketrygden i kombinasjon med ordinær tjenestepensjon.

Tjenestepensjon

Utbetalinger fra tjenestepensjonsordninger har for mange alderspensjonister stor økonomisk betydning. Per i dag er regelverket for tjenestepensjon i privat og offentlig sektor relativt ulikt. I privat sektor finnes det såkalte innskuddsordninger, ytelsesbaserte ordninger og hybride ordninger. Utbetalt beløp fra tjenestepensjonen kan variere en del mellom ulike pensjonsavtaler (sammenlignet med tidligere lønnsnivå). Tjenestepensjon i offentlig sektor har en ytelsesbasert utforming. Variasjonen i nivå på utbetalt beløp mellom ulike pensjonsavtaler er mindre enn i privat sektor. Samtidig er det en del særordninger i offentlig sektor. En annen forskjell er at utbetalingene fra offentlige tjenestepensjonskasser samordnes med utbetalinger av alderspensjon fra folketrygden. Samordning er fordeling av samlet pensjon fra folketrygden og offentlige tjenestepensjonsordninger. Pensjonen fra folketrygden betales fullt ut, mens offentlig tjenestepensjon reduseres etter bestemmelsene i samordningsloven. Det er ikke samordning mellom tjenestepensjon i privat sektor og folketrygden.

AFP

I offentlig sektor er AFP fortsatt en ordning for å slutte helt eller delvis i arbeid mellom 62 og 66 år. Det er ikke tillatt å kombinere AFP i offentlig sektor med alderspensjon. I privat sektor ble AFP endret i 2011. Det er i dag ikke noen som mottar AFP i privat sektor etter gammel ordning. Etter reglene for den nye ordningen utbetales det blant annet et livsvarig AFP-tillegg til alderspensjon fra folketrygden. Ordningen har således likhetstrekk med en tilleggspensjon. Det er mulig å ta ut både AFP i privat sektor og alderspensjon samtidig som man er i jobb. For dem som ønsker og har rettigheter til det, er det også mulig å avslutte yrkeskarrieren fra 62 års alder og ta ut AFP i privat sektor sammen med alderspensjon. Ved uttak av AFP i privat sektor før 67 års alder, utbetales det et såkalt kronetillegg fram til 67 år. Tillegget gir noe høyere AFP-utbetaling i alderen mellom 62 og 67 år. Samtidig blir utbetalinger etter 67 års alder lavere for dem som har mottatt dette tillegget.

Enighet om ny løsning for AFP og tjenestepensjon i offentlig sektor

Regjeringen og partene i arbeidslivet ble i 2018 enige om hovedtrekkene for en ny pensjonsløsning i offentlig sektor som omfatter blant annet tjenestepensjon og AFP. Endringene vil gjelde dem som er født i 1963 eller senere. Tjenestepensjonen blir et påslag til alderspensjonen, uten samordning med folketrygden. Den vil kunne kombineres med inntekt og kunne tas ut fra og med 62 år. Alle år i jobb fram til 75 år kan gi opptjening. AFP i offentlig sektor blir mer lik AFP i privat sektor, med et livslangt påslag til alderspensjonen. Det vil også komme en ordning med betinget tjenestepensjon for dem som ikke kvalifiserer til den nye AFP i offentlig sektor.

I aldersgruppa 67-69 år er det mindre vanlig med gradert uttak av alderspensjonen. Ved utgangen av september 2019 var det 1 600 personer som tok ut gradert alderspensjon i denne aldersgruppa. Det utgjør 1,0 prosent av mottakerne. I de eldre aldersgruppene er andelen med gradert uttak enda lavere. Personer født før 1943 har ikke hatt mulighet til gradert uttak.¹⁶

Fra januar til september ble det i 2019 foretatt i alt 6 300 endringer av grad. Det er en økning fra samme periode i 2018 hvor det ble gjort 5 700 endringer. Tilsvarende tall for 2017 er 5 100 endringer.

Alderspensjon beregnet med inntekts- og garantipensjon

Alderspensjon etter de nye reglene i folketrygdloven kapittel 20 har vært utbetalt siden 2016. Det skjedde i sammenheng med at fødselskullet fra 1954 hadde mulighet til å ta ut alderspensjon fra og med 62 år. I 2019 har fødselskullene fra og med 1954 til 1957 hatt mulighet til å ta ut alderspensjon fra og med 62 års alder.¹⁷

Ved utgangen av september 2019 var det 65 500 personer som mottok pensjon etter en kombinasjon av folketrygdlovens kapittel 19 og 20. (Dette er såkalt «kombinert ordning» - se faktaboks). Nesten alle mottok inntektpensjon, mens 9 500 mottok garantipensjon som en del av alderspensjonen.

Alderspensjon i kombinasjon med uføretrygd

Det var 2 500 personer som kombinerte alderspensjon og gradert uføretrygd (tidligere uførepensjon) ved utgangen av september 2019. Det er på samme nivå som i september 2018. Muligheten til å kombinere alderspensjon med gradert uføretrygd ble innført med pensjonsreformen i 2011. I september 2011 var antallet med en slik kombinasjon 1 200 personer.

Skjermingstillegg til tidligere uføre

Personer som har mottatt uføretrygd og som går over til alderspensjon, får et skjermingstillegg som en del av alderspensjonen. Skjermingstillegget gir en delvis kompensasjon for levealdersjusteringen. Ved utgangen av september 2019 var det 155 800

---

¹⁶ Det var mulig for personer i 1943-kullet å bli inkludert i «revidert ordning» - se faktaboks

¹⁷ Uttaket kan skje første måned etter fylte 62 år.

personer som mottok skjermingstillegg. I 2018 var antallet 141 800 personer. Per i dag er det årskullene fra 1944 til 1952 som mottar skjermingstillegg.¹⁸

Forsørgingstillegg¹⁹

Per september 2019 var det 1 890 alderspensjonister som mottok forsørgingstillegg for ektefelle. Det er omtrent på samme nivå som i 2018. Da mottok 1 940 tillegg. I september 2011 var det 2 560 personer.

550 alderspensjonister mottok forsørgingstillegg for barn i september 2019. I samme periode i 2018 var antallet 540, mens det i 2011 var 440 mottakere.

Syssetningen blant alderspensjonister²⁰

Etter innføringen av pensjonsreformen i 2011 kan mange selv velge når de ønsker å ta ut alderspensjon, innenfor aldersintervallet 62–75 år.²¹ Alderspensionen kan fritt kombineres med arbeid uten at pensjonen blir redusert.

Figur 12 viser hvor stor andel av alderspensjonistene som kombinerer pensjon med arbeid.²² 57,8 prosent av alderspensjonistene mellom 62 og 66 år er registrert med et arbeidsforhold ved utgangen av andre kvartal 2019.

Det er økning i andel sysselsatte alderspensjonister fra 2. kvartal 2018 til 2. kvartal 2019 for flere aldersgrupper. Andelen har gått opp med 1,3 prosentpoeng for 62-åringene. Videre har økningen vært 1,5 prosentpoeng for 63-åringene og 1,8 for 64-åringene.

Andelen som kombinerer arbeid og pensjon er klart lavere blant dem over 67 år, og er jevnt fallende med alder blant dem under 67 år. Pensjonister som har fylt 67 år inkluderer dem som har fått overgang til alderspensjon fra andre pensjonsytelser. Ikke minst de uføretrygdede har

---

¹⁸ Regjeringen har sendt ut forslag på høring om at skjermingstillegg ikke videreføres for uføre født 1954 og senere. I så fall vil levealdersjusteringen for tidligere uføre bli lik levealdersjusteringen for tidligere arbeidsføre

¹⁹ Det er sendt ut forslag på høring fra regjeringen om utfasing av forsørgingstilleggene

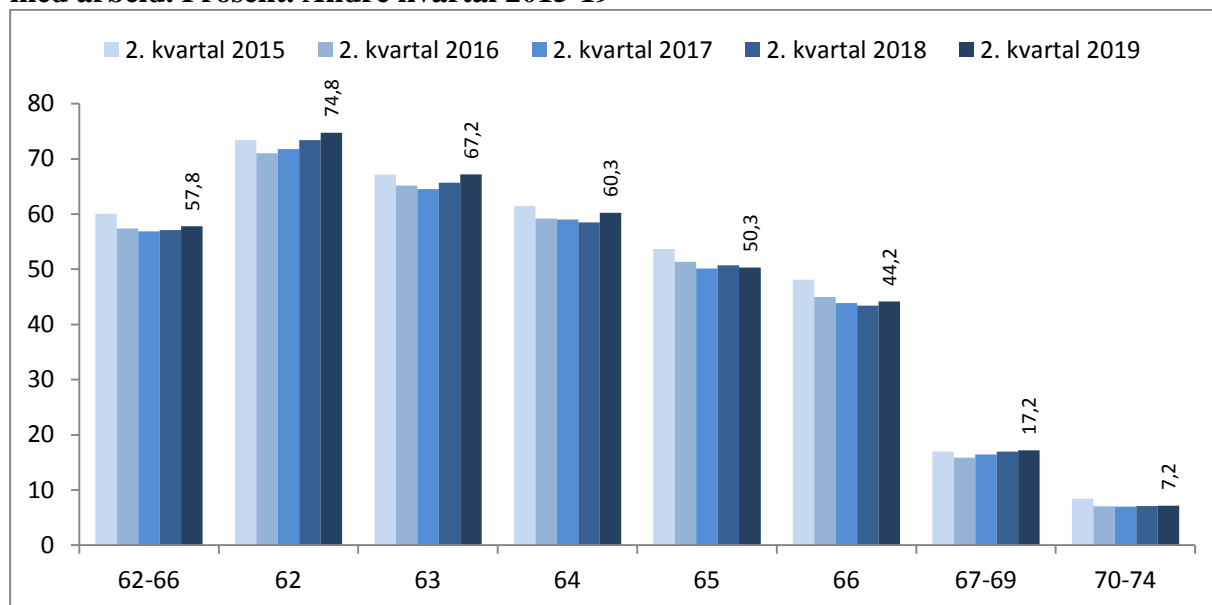
²⁰ Årsaken til at statistikken for sysselsetting ligger et kvartal bak annen statistikk, er at dataene vi bruker om arbeidsforhold blir klare noe senere enn de andre datakildene vi anvender

²¹ De fleksible uttaksreglene medfører at årlig pensjon øker med uttaksalder, innenfor intervallet fra måneden etter fylte 62 og fram til måneden etter fylte 75 år.

²² Vi ser her kun på de som er i et arbeidstakerforhold, dvs. at de er registrert i NAVs arbeidstaker- og arbeidsgiverregister. Total andel som jobber ved siden av pensjonen vil være høyere, siden selvstendig næringsdrivende ikke er inkludert.

begrenset tilknytning til arbeidslivet. Aldersgruppene før og etter 67 år er således ikke helt sammenlignbare.

Figur 12. Alderspensionister 62–74 år, etter alder. Andel som kombinerer alderspension med arbeid. Prosent. Andre kvartal 2015-19

Kilde: NAV og SSB

* Merk at det har vært en endring i tidsserien ved innføringen av A-ordningen i 2015, som gjør det mer komplisert å sammenligne tallene i figuren over med statistikk lengre tilbake i tid

Arbeid og andre ytelser to måneder før første uttak av alderspensjonen²³

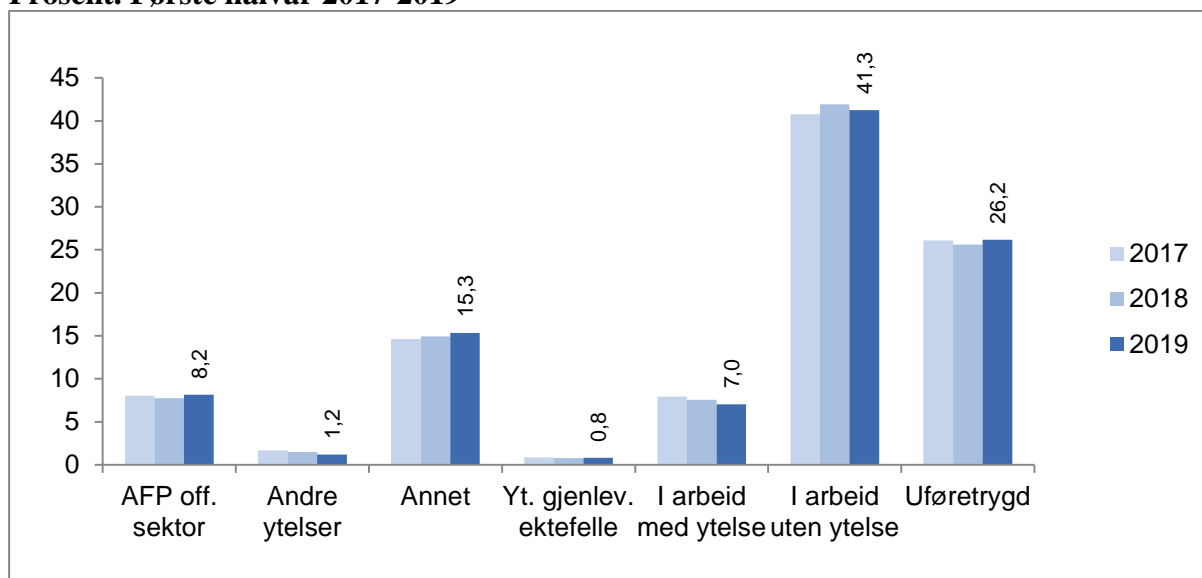
Om lag halvparten av nye alderspensjonister i første halvår 2019 var registrert med et arbeidsforhold to måneder før de startet første uttak av alderspension. Det gjelder 48,3 prosent av alderspensjonistene. Blant disse var 7,0 prosentpoeng registrert med både et arbeidsforhold og en ytelse. Eksempler på slike ytelser er uføretrygd og avtalefestet pensjon i offentlig sektor. I slike tilfeller har personene gjerne delvis uføretrygd eller AFP – som kombineres med arbeid.

26,2 prosent av personene var registrert kun med uføretrygd to måneder før uttaket av alderspension – så langt i 2019. I tillegg kommer personer registrert med både uføretrygd og

²³ Statistikken oppdateres to ganger i året: per juni og desember

arbeid, om lag 3,3 prosentpoeng. Sistnevnte er vist som en del av «i arbeid med ytelse» i figur 13.

Figur 13. Nye alderspensjonister.* Status to måneder før uttak av alderspensjon. Prosent. Første halvår 2017-2019

*Alderspensjonister bosatt i Norge
Kilde: NAV

Det er også en god del alderspensjonister som har mottatt avtalefestet pensjon (AFP) i offentlig sektor før de blir alderspensjonister.²⁴ I 2019 gjaldt det 8,2 prosent av de nye alderspensjonistene. Noen alderspensjonister har også mottatt ytelse til gjenlevende ektefelle: 0,8 prosent. For både AFP og ytelse til gjenlevende var det i tillegg om lag ett prosentpoeng som kombinerte ytelsene med arbeid.

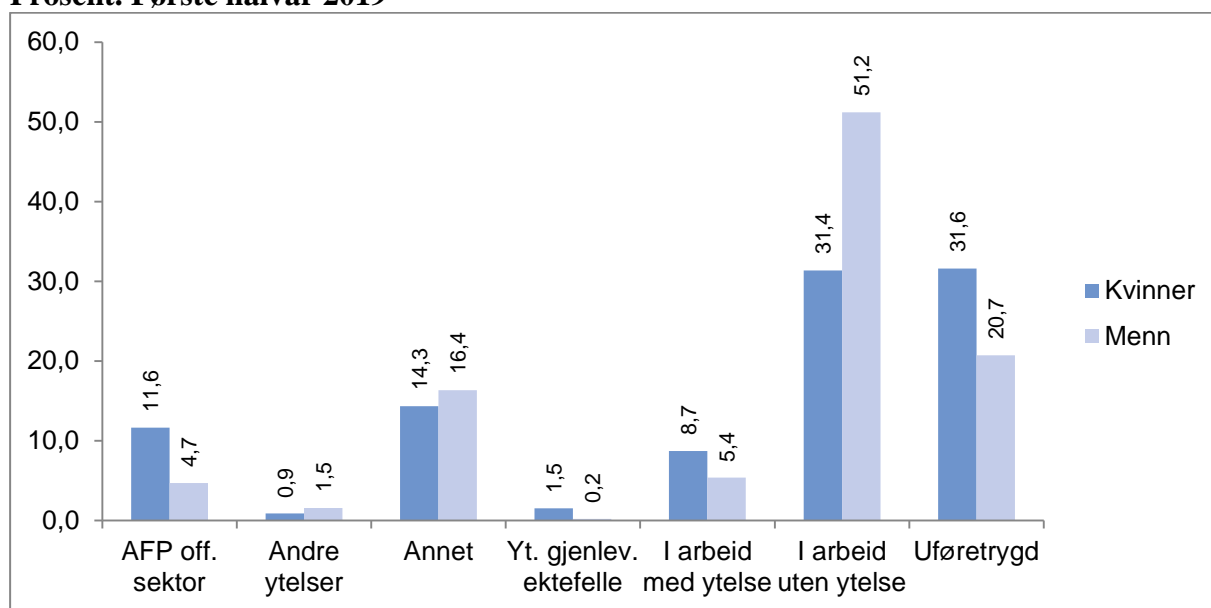
15,3 prosent er oppført med «annet» i 2019. I stor grad er dette personer som ikke gjenfinnes i aktuelle registre. Det gjelder blant annet selvstendig næringsdrivende, personer som mottar tjenstepensjon og som ikke er i arbeid, mottakere av sosialhjelp samt hjemmeværende som blir forsørget av familien.²⁵ Det kan også være personer som er i andre ordninger og mottar andre ytelser enn dem som er undersøkt her.

²⁴ Det er noe underrapportering av antallet med AFP i offentlig sektor, som kan medføre at noen blir plassert i «annet» kategorien

²⁵ Vedrørende personer som mottar tjenstepensjon og som ikke er i arbeid: Dette gjelder personer med såkalt særalderspensjon, det vil si som har tjenstepensjon med særaldersgrense

Hvis man sammenligner menn og kvinner, så er det en større andel menn som var i arbeid to måneder før uttak av alderspensjon. Blant kvinner er det en noe høyere andel som var registrert med uføretrygd, men også med AFP i offentlig sektor. Dette henger blant annet sammen med at det er noe flere kvinner enn menn som mottar uføretrygd, og at det også er overvekt av kvinner som tar ut AFP i offentlig sektor.

Figur 14. Nye alderspensjonister.* Status to måneder før uttak av alderspensjon. Kjønn. Prosent. Første halvår 2019

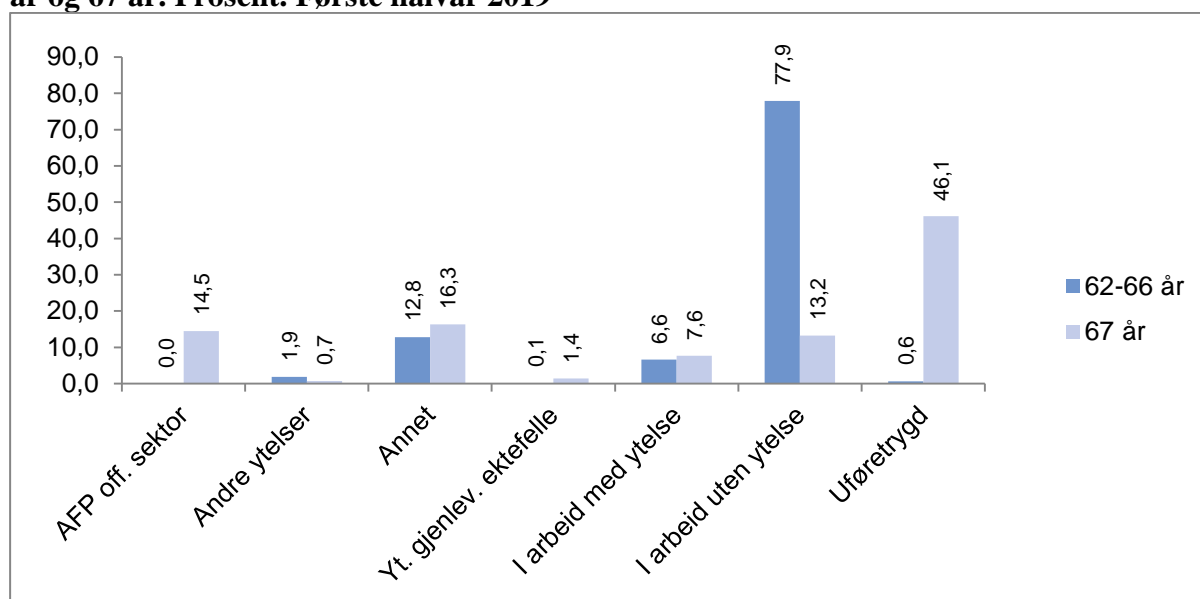
*Alderspensjonister bosatt i Norge
Kilde: NAV

Det er klar forskjell i tidligere status mellom alderspensjonister som går av i alderen 62 til 66 år og dem som går av ved 67 års alder. Dette er vist i figur 15. De fleste i alderen 62 til 66 år som velger å ta ut alderspensjon for første gang, var i jobb to måneder før uttaket av alderspensjon. Blant nye alderspensjonister 62 til 66 år i første halvår 2019 var 84,5 prosent registrert kun med ett arbeidsforhold.

Hvis man ser på 67-åringene, så mottok 46,1 prosent kun uføretrygd to måneder tidligere. 20,9 prosent var registrert med arbeid. Blant disse var 7,6 prosentpoeng registrert med ytelse fra NAV i tillegg til arbeid. Årsaken til at andelen uføretrygd er mye høyere ved 67 år enn i aldersgruppen 62-66 år, er at uføreytelsen opphører ved 67 år. Da er det alderspensjon som er aktuelt for denne gruppen.

Det er ikke bare uføretrygd som avsluttes når mottaker blir 67 år. Blant annet ytelse til gjenlevende ektefelle (eventuelt partner eller samboer med felles barn) og avtalefestet pensjon i offentlig sektor varer også kun til 67 år. I 2019 var 14,5 prosent av nye alderspensjonister (ved 67 år) registrert kun med AFP i offentlig sektor to måneder før uttaket av alderspensjon og 1,4 prosent kun med ytelse til gjenlevende ektefelle.

Figur 15. Nye alderspensjonister.* Status to måneder før uttak av alderspensjon. 62-66 år og 67 år. Prosent. Første halvår 2019

*Alderspensjonister bosatt i Norge
Kilde: NAV

Statistikk på fylkesnivå

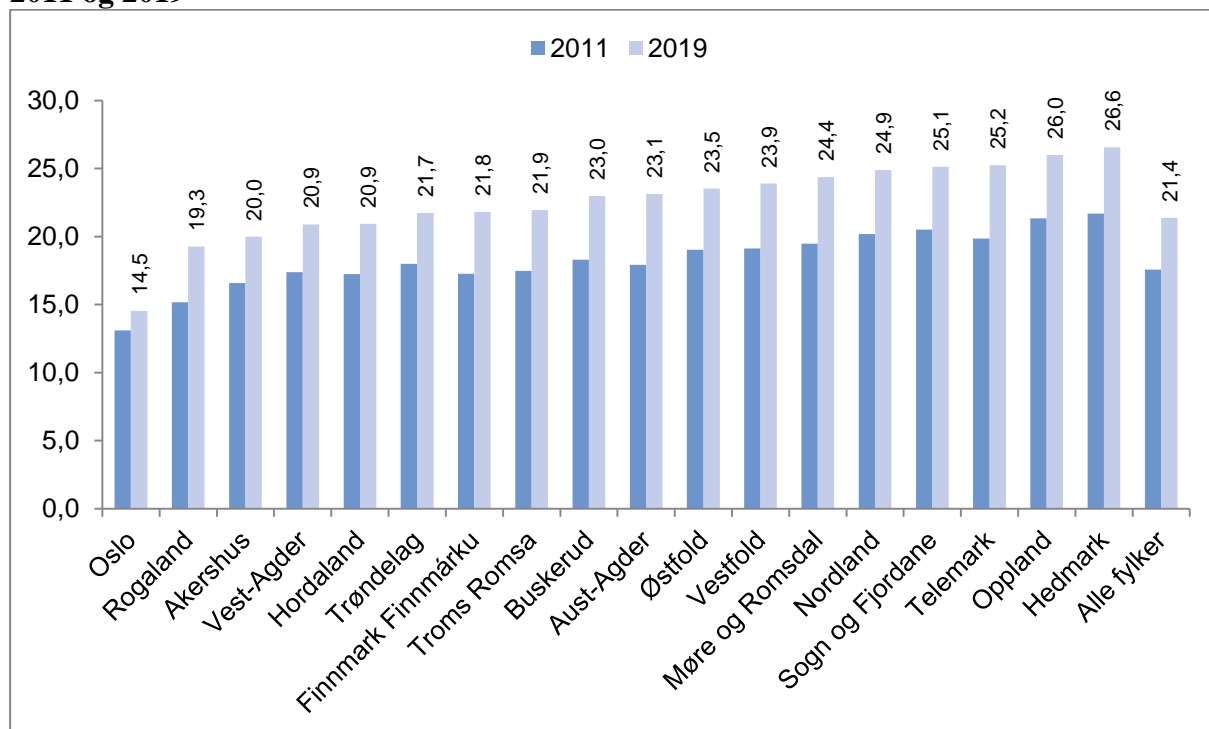
Andel alderspensjonister i fylkene

Fra 2011 til 2019 har andelen alderspensjonister økt i alle fylker. Andelen tar utgangspunkt i antallet mottakere av alderspensjon og antall personer over 18 år bosatt i fylket. Oslo er det fylket som har lavest andel alderspensjonister i juni 2019. I Oslo er andelen 14,5 prosent, som vist i figur 16. Fylkene med høyest andel alderspensjonister er Hedmark og Oppland, der henholdsvis 26,6 og 26,0 prosent av innbyggerne over 18 år er mottakere av alderspensjon. Differansen mellom laveste og høyeste andel alderspensjonister i fylkene er 12,0 prosentpoeng.²⁶

²⁶ Grunnet avrunding blir differansen noe mindre enn 26,6 minus 14,5

Andre fylker som har lav andel alderspensjonister er Rogaland og Akershus med henholdsvis 19,3 og 20,0 prosent, mens Telemark og Sogn og Fjordane har relativt høye andeler med 25,2 og 25,1 prosent.

Figur 16. Andel alderspensjonister av befolkningen 18 år og over. Prosent. September 2011 og 2019

*Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag er vist som Trøndelag også før 2018 – for enklere sammenligning
Kilde: NAV